

Integrovaná ochrana životního prostředí a výrobci potravin

Principy integrované ochrany

Na přelomu tisíciletí si svět více a více uvědomuje, že je nutné stále intenzivněji prosazovat požadavky na ochranu životního prostředí. Špatné zkušenosti a bezohlednost totiž varují, někdy ale příliš pozdě. Výhodou je, že přístup k ochraně životního prostředí získává formu koncepčního postupu, který nechce vyřešit všechno naráz, ať to stojí co stojí, ale k pozitivním výsledkům chce dospět postupnou cestou, vzájemnou spoluprací všech objektů a na základě jednání.

V tomto smyslu byla koncipována i Směrnice Rady Evropy č. 96/61/ES o integrované prevenci a omezení znečišťování, která byla vydána 24. září 1996. Tato směrnice je známa pod snadno zapamatovatelnou zkratkou IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control). Filosofii a náplní směrnice se budeme poněkud podrobněji zabývat, a to z toho důvodu, že na jejím základě byl také zpracován a schválen zákon č. 76/2002 Sb., který vstoupil v platnost 1.1. 2003.

Cílem Směrnice Rady EU bylo a je zvýšení kvality životního prostředí uplatněním několika principů, a to:

- prevence;
- integrace (integrovaného povolování);
- substituce škodlivých látek za méně škodlivé;
- snižování rizika u zdroje;
- uplatnění nejlepších dostupných technik;
- vyjednávání a komunikace;
- výměna informací a zveřejňování dat;
- princip subsidiarity.

Prevence

Princip prevence se uplatňuje tím, že opouští dosud uplatňovaný postup sledování výstupů výroby a stupeň znečišťování těmito výstupy a nahrazuje jej zaměřením na vstupy výroby a na efektivnost jejich využívání. Pro prevenci znečištění je tedy důležité řízení materiálových a energetických toků v průběhu výroby, uvážlivá volba vstupů a uplatňování nikoliv metody likvidace odpadů, ale metody omezení až absencí odpadů, tedy uplatněním bezodpadových technologií. Je to v podstatě opuštění strategie zavádění tzv. koncových technologií, tj. technologií přidávaných na konce výrobního postupu za účelem zachycení anebo úpravy produkovanych nečistot. Koncové technologie jsou v podstatě vlastně kontraproduktivní, protože jednak ve většině případů pouze převádějí znečištění z jednoho prostředí do druhého, vyžadují ke svému provozu přídavné energetické i materiálové vstupy a konečně jsou ekonomicky náročné, protože vyžadují další dodatečné investice. Nicméně jejich odstranění z výrobních technologií asi nebude v brzké budoucnosti možné, protože jejich náhrada preventivními opatřeními nebude úplná.

Integrace

Princip integrovaného povolování představuje posun od posuzování vlivu průmyslové a zemědělské výroby na jednotlivé složky životního prostředí (vzduch, voda, půda) a výrobní činnosti jako takové. Tento postup vyžaduje podrobnou analýzu jednotlivých výrobních procesů.

Substituce škodlivých látek za méně škodlivé

Princip náhrady škodlivých látek za méně škodlivé dává prostor pro analýzu použitých prostředků a technologií zejména v oblasti sanitační a hygieny, kde vývoj jde v posledních letech prudce vpřed.

Snižování rizika u zdroje

Princip snižování rizika u zdroje je spojen s modernizací a zdokonalováním výrobních technologií a používaných technik. Úzce souvisí i s **principem uplatňování nejlepších dostupných technik**. Za nejlepší dostupné techniky (BAT – Best Available Techniques) se považují ty výrobní postupy, které dosahují nejlepších parametrů ochrany životního prostředí. Další podmínkou ale je to, že tyto BATy jsou provozovány ve stejném rozsahu a měřítku v běžných výrobních podmínkách za přijatelných ekonomických ukazatelů, tedy že neruší výrobní podnik, který je hodlá použít. Přitom tyto techniky nejsou pro žadatele integrovaného povolení povinné, ale pouze jsou jakýmsi směrníky, které vytyčují cestu, jíž by se měl podnik ubírat a které parametry by měl dosáhnout buď jejich převzetím, anebo vlastní cestou při dosažení stejných nebo lepších emisních limitů. BATy tak sehrávají dvojí roli. Jsou to v prvé řadě standardy pro emisní limity při předepsaných technologiích, ale také díky vývoji a inovaci průmyslových technologií jsou to i trvale inovované dokumenty pro posuzování vztahu výroby k životnímu prostředí, tedy trvale obměňované, dosažitelné a zdůvodnitelné emisní standardy.

Vyjednávání a komunikace

Princip vyjednávání a komunikace spočívá v dialogu mezi žadatelem a povolujícím orgánem. Smyslem tohoto vyjednávání je domluvení podmínek pro provoz zařízení tak, aby vyhovovaly jak životnímu prostředí, tak podnikatelským záměrům provozovatele zařízení a aby výrobce nelikvidovaly, pokud se nechová barbarsky. Výsledkem je dohoda o opatřeních a termínech jejich realizace.

Výměna informací a zveřejňování dat

Princip výměny informací a zveřejňování dat slouží k maximální informaci výrobců o technologických a technických možnostech v rámci stanovených BATů, ale také k informaci veřejnosti o rizicích ohrožujících životní prostředí a o opatřeních, která mají tato rizika minimalizovat. Na druhé straně veřejné projednávání může ochránit i provozovatele zařízení od nereálných požadavků bez technických možností jejich naplnění.

Základní filosofií Směrnice EU o IPPC jsme se zabývali podrobně proto, aby čtenář pochopil změnu v myšlení při ochraně životního prostředí jak ze strany státní správy, tak ze strany jednotlivých výrobců.

Nejlepší dostupné techniky jako nástroj pro porovnávání

V systému IPPC má velkou důležitost program stanovení BATů. Systém kontroly a řízení jako přístupu státu k ochraně životního prostředí před důsledky hospodářské činnosti soukromých subjektů totiž rychle zastarává, protože neumí reagovat na bezprostřední změny vývoje v technologiích, což může podlamovat konkurenceschopnost ekonomiky a nevede k vyšší ochraně životního prostředí. Řešením se stalo porovnávání účinnosti jednotlivých technik a technologií v jejich působení na své okolí. Metodou bylo porovnávání vybraných parametrů těchto zařízení, tedy metoda tzv. benchmarkingu. Zavedením systému BAT, nejlepších dostupných technik, se dosáhlo v perspektivě mnohem efektivnějšího a účelnějšího vývoje ochrany životního prostředí, které je technicky schůdné a ekonomicky přijatelné, čímž nevede k ohrožení konkurenceschopnosti jednotlivých podnikatelů.

Pro stanovení BAT je nutné dodržet tři základní kriteria, a to kritérium kontroly a řízení, kritérium prevence a kritérium dostupnosti.

Kritérium kontroly a řízení v podstatě zachovává současný průběh schvalovacího řízení. Je zaměřeno na měřitelná přímá rizika pro životní prostředí. Zahrnuje emise do životního prostředí, jejich limity, odpadové hospodářství včetně možností zhodnocování odpadů a dále se zabývá prevencí havárií a metod na likvidaci jejich případných následků.

Kritérium prevence vychází z posuzování možností použití méně nebezpečných látek a modifikace materiálových a energetických vstupů, které mohou být méně náročné a tudíž „přátelské“ k životnímu prostředí. Jde o volbu alternativních technologií a o způsoby jejich provozování. Součástí kritérií prevence je i omezování materiálové spotřeby metodou recyklace či použití bezodpadových technologií. Mezi kriteria prevence patří i předcházení haváriím.

Kritérium dostupnosti vychází z analýzy jednotlivých procesů, zařízení či provozních metod a jejich srovnání, přičemž podmínkou je jejich průmyslová aplikace v podobném měřítku. Tato metoda umožňuje rychle implikovat moderní vědecké poznatky, snižovat nejen zátěž životního prostředí, ale i výrobní náklady.

Systém BATů tedy vychází ze stávající úrovně technologie v dané zemi či oblasti a v časových termínech dohodnutých s výrobcí, v rámci běžných inovačních a investičních plánů a upravuje výrobní praxi na přijatelnou úroveň z hlediska ekologického i ekonomického. Tím se dosáhne nejen zajištění ochrany životního prostředí, ale i růstu konkurenceschopnosti.

Soubory referenčních dokumentů jednotlivých BAT (BAT Reference Documents – BREF) shromažďují data z jednotlivých činností popsaných alternativně BATy. BREFy mohou charakterizovat operace v jednotlivých oborech, ale mohou horizontálně postihnout operace se stejným jmenovatelem, např. chlazení, sedimentaci, filtraci a další operace. BREFy jsou praktickou technickou pomůckou pro orientaci a zdůvodnění rozhodnutí místních úřadů při schvalování žádostí o integrované povolení. V žádném případě ale BREFy nemohou být považovány za závazné dokumenty, jejichž navrhovaná technika a postup by měly být závazně nařízeny všem provozům. Je třeba si uvědomit, že navrhované hodnoty uváděné v BREFech je možno nalézt v různých provozech, ale nikoliv všechny společně v jednom provozu. Při zavádění BATu nelze předpokládat srovnatelné výkony u stávající a nově navrhované technologie. Je to způsobeno tím, že stávající technologii svazuje jinak proponované dispoziční uspořádání a zavádění nových prvků je tedy ekonomicky náročnější než u nové technologie. Proto je nutné mít na paměti, že dosažení BATu za ekonomicky přijatelných podmínek lze docílit pouze v normálním investičním cyklu. Proto je důležitý princip vyjednávání mezi orgány státní správy a provozovateli zařízení.

Povinné subjekty pro IPPC

Součástí Směrnice je příloha, ve které jsou vyjmenovány obory a minimální kapacity, na které se Směrnice vztahuje. Tato příloha byla s nepartnými úpravami převzata i do českého zákona č. 76/2002 Sb. o integrované prevenci a omezování znečištění a o integrovaném registru znečišťování. Tato kategorizace se týká následujících oborů:

1. energetika;
2. výroba a zpracování kovů;
3. zpracování nerostů;
4. chemický průmysl;

5. nakládání s odpady;
6. ostatní zařízení.

V rámci bodu 6. "ostatní zařízení" je zahrnuta i problematika resortu zemědělství, a to následovně:

	a)	jatka o kapacitě porážky větší než 50 t denně	
6.4.	b)	zařízení na úpravu a zpracování za účelem výroby potravin nebo krmiv	ze živočišných surovin (jiných než mléka) o výrobní kapacitě větší než 75 t hotových výrobků denně
			z rostlinných surovin, o výrobní kapacitě větší než 300 t hotových výrobků denně (v průměru za čtvrtletí)
	c)	zařízení na úpravu a zpracování mléka, kde množství odebíraného mléka je větší než 200 t denně (v průměru za rok)	
6.5.	Zařízení na zneškodňování anebo zhodnocování zvířecích těl a živočišného odpadu o kapacitě zpracování větší než 10 t denně		
6.6.	Zařízení intenzivního chovu drůbeže nebo prasat mající prostor pro více než		
	a)	40 000 kusů drůbeže	
	b)	2 000 kusů prasat na porážku (nad 30 kg), nebo	
	c)	750 kusů prasníc	

Pro vyjmenované kategorie zařízení nastala v okamžiku vstoupení zákona v platnost, tj. od 1.1.2003, povinnost požádat o integrované povolení podle požadavků zákona. O integrované povolení ale mohou požádat i podniky, které provozují zařízení o nižší kapacitě. V budoucnu lze předpokládat, že povinnost získat integrované povolení se rozšíří i na další subjekty. V nejbližší době se předpokládá zařadit mezi povinné subjekty i větší chovatele skotu.

Vybrané definice a pojmy

Zákon 76/2002 Sb. operuje s několika obecně používanými pojmy, které ale pro potřeby zákona upřesňuje. Definice BAT byla popsána výše. Dalším důležitým pojmem je znečištění. **Znečištění** je chápáno jako lidskou činností přímo nebo nepřímo způsobené vniknutí látek, vibrací, hluku, tepla nebo jiných forem neionizujícího záření do ovzduší, půdy anebo vody, které může

- být škodlivé pro zdraví člověka anebo zvířat;
- vést ke škodám na hmotném majetku;
- nepříznivě ovlivnit kvalitu životního prostředí;
- omezit či zabránit využívání hodnot životního prostředí, které jsou chráněny zvláštními právními předpisy.

Emise je pojem, který tradiční chápání a omezení na vypouštění látek do životního prostředí rozšiřuje i na vypouštění vibrací, hluku, tepla nebo jiných forem neionizujícího záření. Ionizující záření není v dikci zákona 76/2002 Sb. chápáno jako emise. Pro emise všeho druhu je důležitá hodnota **emisního limitu**, což je definováno jako nejvýše přípustné množství vypouštěných emisí. Vedle emisí se sleduje i **přenos látek**, což je chápáno jako tok látek, určených ke skladování, úpravě nebo využití.

Odkazy

Zdroj

- PERLÍN, Ctibor. *Integrovaná ochrana životního prostředí a výrobci potravin* [online]. [cit. 2012-03-11]. <<https://el.lf1.cuni.cz/p23732342/>>.